

okrugli stol

OKRUGLI STOL

Treći dan popodne upriličen je **Okrugli stol** na temu **Uloga i mjesto laika vjernika u Crkvi i svijetu danas**. Okrugli je stol organizirao i vodio dr. Jerko **Fučak**, docent pri Katedri Svetog pisma Novoga zavjeta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

Najprije je dr. Jerko Fučak predstavio prisutnim sudionicima Tjedna pozvane sudionike Okruglog stola, i to ovim redosljedom: dr. Josip **Čorić** (on je doktorirao radom o laičkom apostolatu u nas u razdoblju od 1945. do 1971. godine), dr. Josip **Turčinović** (direktor Kršćanske sadašnjosti), dr. Ljudevit **Rupčić** (profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu), prof. Ljiljana **Matković-Vlašić** (katolička laička djelatnica, napisala niz članaka i knjigu o katoličkom laičkom apostolatu), dr. Anne-Marie **Grünfelder** (teolog, angažirana u laičkom pokretu, osobito nizom predavanja o ulozi i mjestu žene u Crkvi danas), dr. Franjo **Komarica** (banjalučki biskup i predsjednik Vijeća za laike BKJ i delegat BK na Sinodi), prof. Mario **Živković** (tajnik Vijeća za laike i poznati djelatnik na području laičkog apostolata), gđa Božica **Galinec** (Varaždin, angažirana u skupini katoličkih laika), gosp. Tomislav **Vuković** (pisao u GK o pitanjima laičkog apostolata) i gosp. Stipe **Tomić** (student Instituta za teološku kulturu laika).

Najprije je sve prisutne pozdravio biskup Franjo **Komarica**, ovim riječima: »Zahvaljujem organizatorima za ovu priliku razmjene mišljenja na ovom našem najvećem godišnjem skupu koji se ovaj put bavi vrlo aktualnom problematikom... Ovogodišnja Rimska sinoda biskupa zamišljena je kao izravni rezultat Sabora u odnosu na jedno konkretno područje života i poslanja Crkve. Stoga ona opravdano treba i želi da bude retrospektiva o napretku koji je učinjen nakon Sabora. Bez sumnje da će Sinoda probuditi i proizvesti mnoge nove nade i ohrabrenja, ali će isto tako biti prilika za crkvenu samokritičnost kao što to bijaše i posljednja Sinoda. Kao neposredna priprava naše domovinske Crkve za tu Sinodu trebao bi biti pojačani dijalog i veća suradnja između zaređenih službenika Crkve (biskupa i svećenika) i laika vjernika. U taj dijalog treba unijeti smjerodavnu nauku Sabora i sva naša dosadašnja iskustva kao i probleme i objektivne poteškoće naše crkvene i društvene stvarnosti.

Čuli smo u dosadašnjim predavanjima kako je specifičan poziv laika vjernika da traži i da širi kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i njih uređujući po Bogu. Laici vjernici žive u svijetu, tj. u svim i pojedinim dužnostima i poslovima svijeta i u redovitim prilikama obiteljskoga i društvenoga života kojima je protkan

njihov svakodnevni život. Na tom su području oni pozvani da poput kvasca prido-nesu posvećenju svijeta. Drugi vatikanski sabor, *Gaudium et spes*, stavlja na srce vjernicima laicima da ne izgube u Crkvi pravilnu orijentaciju.

Od vjernika laika očekuje se da stupe u kontakt sa svim ljudima ovoga društva, ali da ne odstupe od svoga kršćanskog identiteta. Kako bi mogli širiti kraljevstvo Božje, poruku o spasenju, oslobođenju, ako bi oni sami bili neosjetljivi za oslobođe-nje, za kraljevstvo Božje, koje je započeo ostvarivati među nama Isus Krist! Vrlo bi lako i brzo upali u bezizlaznu situaciju. Za sve suvremene Kristove učenike vrijedi ona Isusova riječ: Ako sol obljutavi, čime će se ona zasoliti? A i one riječi sv. Pavla iz Poslanice Rimljanima: Ne suobličujte se ovomu svijetu, nego se preobrazujte obnavljanjem svoje pameti da možete razabrati što je volja Božja, što je Bogu milo, savršeno!

Mislim da nam drugoga puta nema nego da na isti način i mi danas propovije-damo i svjedočimo Krista rassetoga, uskrsloga i proslavljenoga. Sve bi ostalo bilo slama, obmana. Pozvani da uspješno ispunjavaju svoje kršćansko poslanje u svojim obiteljima i u suživotu s drugim ljudima, vjernici laici nužno će morati računati s prevažnim, nezamjenljivim izvorima svoga duhovnog života: molitvom, sakramen-tima (posebno euharistijom), pokorom i žrtvom. Na nama, zaređenim službenicima Crkve, jest da našim vjernim i požrtvovnim laicima vjernicima, koji nose pečat Kristove smrti i uskrsnuća na svome čelu, u tome budemo uzor i pomoć.«

Na ovim uvodnim riječima zahvalio je dr. J. Fućak i onda predložio da se proči-taju rezultati jesenskog kolokvija o laicima u Crkvi, koji je organizirao Institut za teološku kulturu laika u Zagrebu. Pitanja iz »lineamenta« čitao je dr. Jerko Fućak, a odgovore na ta pitanja, koja su bila dana unutar toga kolokvija, čitao je student Instituta Stipe Tomić.

I. PRILIKE NAKON KONCILA

1. *Je li koncilski nauk o položaju i zadaći laika u Crkvi i svijetu u vašoj mjesnoj Crkvi prihvaćen, shvaćen i vrednovan posebno među samim laicima? Koje su konkretne inicijative poduzete da se postigne taj cilj?*

Iako je poduzeto dosta inicijativa za prihvaćanje, shvaćanje i vrednovanje Kon-cila (Glas Koncila, Centar za istraživanja, dokumentaciju i informacije, odr-žane mnoge konferencije i tribine o tim pitanjima, otvoreni instituti za teološku kulturu laika, ...), koncilski nauk, općenito govoreći, nije zahvatio dovoljno široke slojeve laika, kao uostalom ni svećenika. Stoga smatramo da bi trebalo poduzeti neke nove korake za dublje shvaćanje, prihvaćanje i nadalje životno vrednovanje Koncila. Trebalo bi:

- provesti učinkovitu pravnu zaštitu laika angažiranih u crkvenim strukturama, barem onoliko koliko predviđa CIC (odnosi laici-laici; klerici-laici).
- Ustanoviti kriterije (stručne, općeljudske, vjerničke, ...) angažmana laika u crkvenim službama (da to ne bude prepušteno samovolji pojedinaca).
- Osigurati što više mogućnosti neorganizirana druženja laika i klera u razmišlja-nju o crkvenom životu i rješavanju odnosnih problema. Sasvim konkretan pri-jedlog da se vremenski, lokacijski i sadržajno redovito održavaju dijaloški

susreti biskupa i svećenika. S tim u vezi treba promatrati mogućnost iskorištavanja napuštenih crkvenih prostora za postavljanje izložaba, čitaonica, filmova — za informacije o životu Crkve i pokretima u njoj. Nadasve je potrebno pronaći takav prostor za redovito sastajanje u svakoj župi.

- Osigurati fondove potrebne za koncilsko-teološku formaciju laika, napose za studente koji nemaju sredstava za studij teologije i za kasnije namještenje takvih svršenih studenata i za teološko istraživanje na tim područjima.
- Ustanoviti centar za studente teologije laike ili osigurati njihov boravak u takvim inozemnim centrima. Svrha je takvih centara stručno, općeljudsko i vjerničko usavršavanje studenata i upoznavanje studenata.
- Omogućiti razmjenu studenata teologije laika na međunarodnoj razini; studente bi na inozemna učilišta valjalo slati po načelu reprezentativnosti, tj. da se u inozemstvo šalju oni iza kojih odgovorno stoji neka zajednica.
- Osnovati župna i pastoralna vijeća u koja bi adekvatno ušli i vjernici laici ili učinkovitije uključiti laike u ona koja već postoje.

2. *Dvadeset godina nakon Koncila koji su u vašoj mjesnoj Crkvi pozitivni plodovi proizašli iz Koncila, a koji su novi problemi s kojima se laici moraju suočavati u vezi sa svojim pozivom i poslanjem?*

a) Plodovi Koncila:

- liturgijska reforma s liturgijskim knjigama, Biblijom, novouređenim liturgijskim prostorima;
- katehetska obnova, znatna izdavačka djelatnost, aktivnost laika pojedinaca na crkvenom području (konferencije, predavanja za različite slojeve vjernika, tribine, sudjelovanje u liturgiji).

b) Među problemima s kojima se laici moraju suočavati u vezi sa svojim pozivom i poslanjem istaknuti su ovi:

- stvoreni su novi oblici, ali se u njima zadržao stari sadržaj; to je osobito jasno razvidno na primjeru liturgijske reforme koja je stala pošto su se promijenili vanjski oblici; nije provedena aktivna participacija cijele zajednice Božjega naroda;
- strah klera da laici ugrožavaju njihove pozicije;
- laici bi mnogo htjeli, ali nisu dobili nikakvu formaciju da se učinkovito i aktivno uključe u konkretan život Crkve;
- bila bi potrebna analiza koja bi odgovarala na osnovno pitanje: Zašto se II. vaticanski sabor nije uspio dosljednije provesti?

3. *Kako je na temelju najpunijeg shvaćanja nauma Božjega koji hoće da sva Crkva bude »sveopći sakrament spasenja« sazrijevala svijest o nužnosti i nezamjenjivosti pastoralnog poslanja laika, ili za to postoje samo nebitne kontingentne pobude, kao npr. nedostatak svećenika?*

Ta svijest uopće nije sazrijela, pa čak ni ondje gdje nema dovoljno svećenika.

4. *Koncilski lik laika je li prenesen vjerno vašim zajednicama ili je doživio bitne preinake u pokoncilskim godinama?*

U posljednje se vrijeme u katoličkom tisku događa neki povratak na stara poimanja:

- o laicima se piše onako kako se pisalo prije Koncila, čak i protiv njega;
- u mnogim se zajednicama ignorira ili bojkotira tisak koji pokušava promicati koncilsku viziju laika. Laici imaju dojam da to ovisi o mentalitetu pojedinih svećenika.

5. *Da li se svijest laika da pripadaju Crkvi i da sudjeluju u njezinu spasenjskom poslanju razvila samo u grupama i laičkim udruženjima ili je prodrla u sve laike; je li to samo neka »elitistička« svijest ili u pravom smislu »pučka«?* Uglavnom samo elitistička: prodire samo u slojeve svjesnijih.
6. *Da li je svijest da u Crkvi »postoji različitost službi, ali jedinstvo poslanja« pomogla kako pastirima tako i vjernicima laicima da uspostave one obiteljske odnose o kojima Koncil opetovano govori?*

U tom se pogledu osjeća osobita potreba prouke i istraživanja. Ovako odoka može se samo reći kako u Crkvi uopće nisu zapaženi mnogi bezimni vjernici. Laikatom se više shvaća samo elita u Crkvi, tako da nije došlo do šireg povezivanja klera i naroda. Čak se u javnom tisku stvaraju podjele laika s elitističkim tendencijama. Premalo je uočena i činjenica da postoji zajedništvo i u napetostima, te da obiteljsko ozračje ne mora značiti i posvemašnji mir i zadovoljstvo. U nas je osobito potrebno uvažavati i zapažati ne izrazito angažirane laike, jer mnogi nisu javno angažirani, ne zbog nedostatka uvjerenja, nego zbog naših specifičnih političkih prilika.

II. POZIV I POSLANJE LAIKA IZ CRKVE ZA SVIJET

1. *Kakvu krsnu svijest imaju sada različiti članovi vaše mjesne Crkve? Krštenje i ostali sakramenti kršćanske inicijacije (potvrda i euharistija) osjećaju li se zaista i žive kao temelj i dinamizam udioništva svih i svakoga na životu i na poslanju Crkve?*

U neke je krugove prodrlo nešto od te svijesti, ali se zbog nedostatka preciznih analiza ne može reći koliko i dokle.

2. *Kako se shvaća, prima i živi — kako u refleksiji tako i u pastoralnoj praksi — razlika koju je II. vatikanski sabor ponovno istaknuo: razlika između općega i ministerijalnoga svećeništva, između poslanja vjernika i poslanja pastira?*

Ovaj skup smatra da nije dovoljno pitati samo za sakramentalne razlike između općega i ministerijalnoga svećeništva, nego da bi trebalo promotriti i pomno proučiti praksu u tom pogledu. Za naše se područje općenito može reći da za pravo opće svećeništvo još nije ni zapaženo.

3. *Kako se shvaća i živi svjetovnost za koju Sabor kaže da je svojstvena laicima ukoliko su dionici spasiteljskog poslanja Crkve? Koje pastoralne probleme stvaraju konkretni oblici na koje kršćanski laici žive odnos Crkva-svijet?*

Na to pitanje opširno i promišljeno odgovara referat Bone Zvonimira Šagija (priložen ovim odgovorima).

4. *Da li se u vašoj Crkvi postavlja problem službi povjerenih laicima? Na koji način i iz kojih razloga?*

- a) Dosad ima malo takvih službi u našoj Crkvi. I u klera i u laika ima premalo, u posljednje vrijeme sve manje, svijesti o potrebi takvih službi. Čak se može reći da su mnogi svećenici uvjereni kako oni mogu sve bolje učiniti sami nego u suradnji s laicima.
- b) Inače, u našoj Crkvi postoji izvjestan broj školovanih laika, a da nijedan od njih nije zaposlen u crkvenoj službi. Mislimo da je osobito potrebno njihovo aktivnije sudjelovanje u liturgiji.
- c) Osjećamo potrebu da se uvedu bar one crkvene službe koje predviđa CIC i drugi crkveni dokumenti za laike i posebno za žene. Smatramo da bi trebalo uvesti i neke druge službe koje traže naše specifične prilike.

III. KRISTOVI SVJEDOCI U SVIJETU

1. *U životu današnjega čovjeka, posebno unutar vaše mjesne Crkve, koja područja traže hitni apostolski angažman laika?*

U našoj Crkvi prioritet imaju ova područja: kultura, sudgovornost, društvena etika (povezana s ekonomskom i moralnom krizom), savjesnost, lojalnost, poštenje; područja kršćanske slike čovjeka (koja je u nas premalo koncilaska), tj. solidarnost, priznavanje drugoga i drukčijeg čovjeka, angažman laika u struktura vlasti i politike (usp. referat B. Zvonimira Šagija); područje uvođenja novih vjernika u zajednicu kršćanske vjere, ekologije, brige za emarginirane, hendikepirane, otuđene, područje obrazovanja u školama koje će poštovati slobodu savjesti, područje poboljšanja odnosa u Crkvi (biskup — kler — laici) da ti odnosi postanu uzor odnosa u širem društvu...

2. *Kako se u vašoj mjesnoj Crkvi iskorištava bogatstvo različitih oblika apostolata pa i za buđenje osobne apostolske svijesti pojedinih vjernika?*

Nema dovoljno svijesti o različitim oblicima apostolata, a tako ni potrebne refleksije i komunikacije na tom području. Nešto su u tom pogledu učinili neki (rijetki) župni listovi i čitaonice. Neophodno su potrebni češći susreti na razini župa, biskupija, zajednica, ... kao pretpostavke i elementi te komunikacije. Isto je tako potrebno pronalaziti nove instrumente komunikacije u Crkvi.

3. *Koje probleme nameće pluralizam oblika apostolata laika i kako uskladiti djelatnost laika na župnoj, biskupijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini?*

Nema pluralizma oblika apostolata, pa tako ni problema koji bi iz njih proizlazili. Laici se više shvaćaju kao objekt, potrošači i jednolična masa.

4. *Koje su plodove donijela pastoralna vijeća u vašoj mjesnoj Crkvi?*

Ima vrlo malo pastoralnih vijeća. Gdje postoje, osjećaju teškoće u komunikaciji i suradnji. Ponekad postoje samo formalno, na papiru, a ponekad donose i uspješne plodove na karitativnom, tehničkom, liturgijskom i katehetskom području. Ovaj skup, a tako i jedan širi sloj laika u nas, žali što su spomenuta vijeća samo dopuštena i savjetodavna, a morala bi biti shvaćena kao neophodna nužda i suradnja pastira i vjernika. Zbog neobvezatnosti tih vijeća događa se da novopridošli župnik zanemaruje, zapostavlja pa i dokida vijeća koja su do tada

uspješno radila. Nadasve se pak osjeća potreba osposobljavanja vjernika — i klerika i laika — za ljudski i vjernički dijalog, kao nezaobilaznu pretpostavku uspješnosti pastoralnih vijeća.

5. *Kako formirati laike za njihov poziv i poslanje u Crkvi i svijetu?*

Ovaj skup misli da najprije nije riješeno pitanje tko bi ih imao formirati? U nas se jedan dio vjernika laika formira na bogoslovnim fakultetima i na institutima za teološku i katehetsku kulturu laika, ali prijeko je potrebna i šira i obuhvatnija formacija. Možda bi trebalo osnovati večernje škole za odrasle vjernike, možda formirati putujuće stručne timove koji bi osposobljavali vjernike pojedinih (župnih) zajednica za dijalog i komunikaciju. Valjalo bi uspostaviti i sustavne evangelizatorske susrete za osposobljavanje laika za apostolat i nadasve kompletno i aktivno sudjelovanje u liturgiji. Osobitu brigu treba posvetiti onima koje takvi i slični pothvati pokrenu, obrate, zahvate da nakon toga ne budu prepušteni sami sebi i da ne ugasne njihov žar. Na taj bi način laici vjernici mogli dobiti teološko-vjerničko obrazovanje koje bi odgovaralo razini njihove društvene stručnosti. U formaciji laika treba angažirati i već formirane laike. Sve bi to, zajedno s drugim pothvatima, trebalo sustavnije raditi ondje gdje svećenici imaju više smisla za koncilsko otvaranje. Za sve bi pak te aktivnosti trebalo osigurati i financijske fondove.

Na sve bi te elemente laičke teologije trebalo upozoravati studente teologije na fakultetima i teološkim učilištima, te tako i buduće svećenike osposobljavati za suradnju s laicima.

6. *Koje elemente treba istaknuti kao bitne značajke duhovnosti vlastite laicima? Koje poticaje može pružiti duhovnost sekularnih instituta?*

Sudionici misle da je duhovnost laika različita od monaške i kleričke duhovnosti, te da su bitni elementi laičke duhovnosti vezani uz kompetentnost i savjestnost na svjetovnom području. Osnovna je njihova duhovnost svjedočanstvo života, afirmacija civilizacije ljubavi u poštovanju svakog čovjeka.

NAPOMENA: Ovaj skup ima dojam da *lineamenta* i pitanja koja ona postavljaju nisu sastavljali laici i da je to posao napravljen uglavnom »u kancelariji«. Stoga predlaže da završni dokument Sinode o laicima bude izrađen na temelju konkretnih podataka i uz širu suradnju laika.

Pošto su bili pročitani zaključci kolokvija, odnosno odgovori istog kolokvija na pitanja koja je postavila Rimska sinoda biskupa, voditelj Okruglog stola dao je riječ sudionicima Tjedna.

Jedan je od sudionika Tjedna postavio pitanje Anne-Marie Grünfelder želeći od nje čuti nešto o prijedlozima i inicijativama o kojima je bilo govora u pročitanim odgovorima na »lineamenta«. Anne-Marie Grünfelder je rekla: »Ja sam zajedno s drugima radila u pastoralu i nama je svima bio cilj da uspostavimo neko jedinstvo između različitih stremljenja što postoje u svakoj župi i u svakoj zajednici. Mi nismo radili u župskim, nego u studentskim zajednicama, a kasnije i u drugim organizacijama u kojima je neminovno dolazilo do različitih interesa i različitih tendencija. Cilj nam je uvijek bio da uspostavimo neki zajednički jezik između tih različitih stremljenja. Ja mogu govoriti samo o svojim konkretnim iskustvima. Tako smo u

okviru liturgijske godine pokušavali ostvarivati ono što od nas želi Crkva. U svjetlu naših vjerskih iskustava i našeg ophođenja s Biblijom, pokušali smo interpretirati svoju svakidašnjicu, pitanje našeg zajedništva, našeg zajedničkog rada i drugo. U euharistijskom slavlju pokušavali smo uspostaviti neki prostor gdje može doći do izražaja različitost, pa smo stoga propovijedi koristili kao dijalog: kroz njih smo pokušali formulirati neke svoje probleme i namjere. Uglavnom uvijek nam je težište rada bio dijalog. Eto, to su moja iskustva«, rekla je Anne-Marie Grünfelder.

Jedan drugi sudionik Tjedna javio se za riječ i želio od onih koji rade na našem vlastitom terenu čuti slična iskustva. Javila se za riječ gđa Božica Galinec, iz Varaždina, i rekla: »Ja bih vam iznijela nekoliko primjera traženja i ostvarivanja uloge i mjesta laika vjernika u Crkvi onako kako to činimo u franjevačkoj crkvi u Varaždinu. Zbog ograničenosti vremena ograničit ću se samo na aktivnosti. Međutim, treba gledati stalno i duh cijelog angažmana. 1. Sami laici, potaknuti dinamizmom vjere i različitim pokoncilskim gibanjima, tražili su više godina jedan novi oblik evangelizacije i to obitelji, prvenstveno roditelja. Nakon dužeg traženja dogodilo se da se već dvije godine jedanput mjesečno sastaju obitelji. Tu svećenik zajedno s roditeljima razgovara. To je nešto kao duhovna obnova. I djeca su uključena, ali ona rade po skupinama na njima primjeren način. Animiraju ih i svećenici i laici. 2. Drugi primjer je angažman laika vjernika na organizaciji dosad već tri seminara za evangelizaciju. Plod je takvih seminara trajno okupljanje, tjedno, u manjim skupinama: tu se upoznaje riječ Božja, nauk Crkve i moli se. Kroz zadnje četiri godine laici sami vode te sastanke pod stalnim nadzorom i u suradnji sa svećenikom. 3. Treći primjer mogla bih navesti s područja rada i djelovanja franjevačkog svjetovnog reda. Pokušavali smo pomoći svećenicima u njihovu radu i tako na više mjesta omogućili svećeniku susret s vjernicima i dijeljenje sakramenata. Više od 1300 pohoda s kojima se franjevački svjetovni red može pohvaliti za prošlu godinu uglavnom su ostvareni od laika vjernika. 4. Četvrti primjer našeg djelovanja je knjižnica. Osnovali smo knjižnicu iz koje se mogu posuđivati knjige i u njoj čitati. Netko od nas uvijek ondje dežura. 5. Mjesečna tribina — ona je najmlađa ustanova, ali na nju redovito dolaze mladi. Te su tribine zamišljene kao permanentno izobrazavanje mladih, a istodobno je to prilika za nove angažmane i za traženje novih prostora djelovanja laika vjernika. Na jednoj tribini održao nam je predavanje dr. Jerko Fućak. Plod te tribine bio je da su se odonda mladi zajedno sastajali da čitaju Bibliju i studiraju biblijsku teologiju. Ili, poslije predavanja dr. Josipa Ladike o ulozi i mjestu laika u Crkvi, laici se odlučise sastati i tu temu u nekoliko navrata sami obraditi. Oni sami žele izmijeniti svoja iskustva i jedni druge na taj način obogatiti i potaknuti na nove angažmane.

Jedan od sudionika Tjedna, laik iz Beograda, pitao je kakve mogućnosti postoje u obrazovanju laika. Na to je odgovorio Đuro Hramić, tajnik novoootvorenog Instituta za laike u Osijeku, kakvih već ima drugdje (u Zagrebu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu, u Rijeci, u Splitu, pri Filozofsko-teološkom institutu DI u Zagrebu). »Naš Institut za teološku kulturu laika ima određenu pretpovijest i izrastao je iz određene klime. Čini mi se da u našoj đakovačkoj biskupiji u zadnje vrijeme možemo primijetiti jedan vidljiv korak naprijed u shvaćanju važnosti rada s laicima. Probuđena svijest hitnosti ove zadaće došla je do izražaja jesenas na jednom skupu svećenika naše biskupije, gdje se također govorilo o laicima, o njihovoj

zadaći i poslanju u Crkvi. Tu su sami svećenici zaključili da se bilo na razini biskupije bilo na razini dekanata odnosno regije omogućiti obrazovanje vjernika laika. Time je zapravo bila pozdravljena nešto starija ideja, ideja o osnivanju *Instituta za teološku kulturu laika*. Taj je Institut osnovan dekretom biskupa Ćirila Kosa i počeo je svojim radom 15. listopada prošle godine. Zamisljen je kao dvogodišnji studij s oko 150 sati ukupno. Predviđa se i treća godina za specijalizaciju na pojedinim područjima teologije odnosno apostolata. U program su uključeni svi važni teološki i filozofski predmeti: filozofija, biblicum, osnovno bogoslovlje, dogmatika, ekleziologija, sakramenti, moralno bogoslovlje, duhovni život, pastoral, bogoslužje, povijest Crkve i pravo. Ove godine na naš se Institut upisalo 127 polaznika, koji veoma marljivo i redovito dolaze na nastavu. Institut je inače briga čitave biskupije. Od polaznika Instituta 31 je završio fakultet, 24 su studenti a 44 su svršili srednju školu. Jednim upitnikom zapitali smo ih za njihov angažman u Crkvi. 31% kaže da su na ovaj ili onaj način angažirani u župi i izvan mise. Na pitanje zašto su se upisali na Institut, 44% veli da želi steći neku kvalifikaciju za angažman u svojoj župi. Ti podaci vrlo mnogo govore u prilog laičkog angažmana u župi.

Osim ovoga Instituta u našoj biskupiji već pet-šest godina djeluje Institut za obitelji, unutar kojega postoji i rad s bračnim parovima i zaručnicima. Rad sa zaručnicima traje šest večeri po 2 sata svaku večer. Takav tečaj održavamo u 10 centara naše biskupije. Taj tečaj polazi polovica svih koji se crkveno vjenčaju u našoj biskupiji.«

Na ovu informaciju o Institutu za teološku kulturu laika u Osijeku dr. Jerko Fućak nadodao je svoju o izvanrednom studiju na Institutu za teološku kulturu laika u Zagrebu: studentima se šalju materijali i oni uče kod kuće, dva-tri dana se drže sažeta predavanja i diskusije. Osim toga postoji i Dopisna teologija, koja radi na sličan način. Dakle, ima više pokušaja teološke izobrazbe laika u nas.

Za riječ se javio Mario Živković: »U vezi s formacijom laika za apostolat rekao bih nešto o jednoj pojavi koju već godinama primjećujem na našim skupovima. Govori se o laičkom apostolatu kao cijelom, a faktično se govori o samo nekim vrlo uskim oblicima apostolata. Simptomatično je to! Laički apostolat je svako sudjelovanje laika u širenju kraljevstva Božjega, kao što kaže saborski dokument *Apostolicam actuositatem*. Prema tome glavni je oblik apostolata ljudi koji žive u braku da svjedoče svetost života i nerazrješivost braka. Ako je jedan od eminentnih oblika laičkog apostolata molitva i žrtva, življenje po Kristovoj riječi, onda svaki svećenik, svaka časna sestra, svaki muškarac i svaka žena, mladić i djevojka koji navode ljude da žive više kristovski radi i djeluje apostolski.«

Jerko Fućak je nadopunio što u tom pogledu radi Institut za teološku kulturu laika.

Ljiljana Matković-Vlašić govorila je o plodovima Drugog vatikanskog sabora u odnosu na laike u našoj hrvatskoj Crkvi. »Imamo sada iza sebe 20 godina pokoncilskog vremena. Sada smo opet došli do jednog prijelomnog trenutka, sličnog onomu koji bijaše prije 20 godina, samo s tom razlikom što je pionirski posao završen, pa više nismo u početku. Vidjeli smo da imamo niz institucija i struktura koje su obavile i još uvijek obavljaju golem posao. Posebno impresionira Institut za teološku kulturu laika, Institut za laičku duhovnost u Remetama... Dakle, mladi ljudi imaju priliku da se izobrazbe i formiraju. Primijetili smo na kolokviju koji je organizirao

Institut za teološku kulturu laika da ima velik broj mladih ljudi, muškaraca i žena, koji su spremni nastaviti raditi ono što smo mi započeli prije 20 godina. Mislim da treba čuti njihove glasove. Ne treba zaboraviti obilje knjiga i časopisa koji su podigli razinu teološkog znanja naših laika. Zatim, u župama se aktivno radi, osnovana su župska vijeća, karizmatički pokreti u kojima rade laici... Tu se laici okupljaju, izražavaju i formiraju. I na svjetskoj se razini čuo glas naših laika.

Unatoč ovoj optimističkoj slici, moramo priznati da je koncilaska obnova u nas išla sporije nego u drugim zemljama. Kao što smo jučer čuli, mi nismo iskoristili sve mogućnosti i sve znakove. Mi smo obično u zakašnjenju, jer nosimo teret patrijarhalnog mentaliteta i stanovitog primitivizma. To se, na sreću, sada i u našoj Crkvi počinje na bolje mijenjati! Makar smo mali narod, možemo sebi dozvoliti i ono što sebi dozvoljavaju veliki kulturni evropski narodi, pa se tako često kod nas paralelno s koncilskim glasovima čuju i oni nekonzilski, pa čak i protukonzilski... Došlo je do rasprava koje su raščistile mnoge pojmove i pokazale da je strahovito važno istinsko poznavanje koncilskih dokumenata. I mene je osobno ta živa diskusija o laicima potakla da napišem knjigu 'Laici u prvim ili zadnjim redovima'. Hoću reći da i ono što nam se čini neprimjerenim može biti pravi izazov da se ponovno svojski angažiramo. U ovom trenutku posebno je značajno i to da su se vrata naše katoličke štampe otvorila i za one koji nisu vjernici. Mislim na intervju one koji u našoj crkvenoj štampi govore o važnim problemima koji nas sve zajednički pritišću. To je prije 5-10 godina bilo nezamislivo! Znači da nestaje strah, pa i predrasude. Nadajmo se da će se uskoro dogoditi i obrnuto, to jest da će vjernici slobodno govoriti o vjerskim problemima u svjetskoj štampi. Što se tiče samih problema u našoj Crkvi, rekla bih da su to problemi i sveopće Crkve. Treba imati sluha za sveopće muke cijelog čovječanstva. Mi doduše ovdje još ne hodamo ispod atomskih skloništa i Pershing-raketa kao u Njemačkoj, ali sudbina Evrope i svijeta i naša je sudbina. Crkva nije jedan od svjetskih centara moći u čijem se okrilju treba sklanjati kako bi to neki rado htjeli, nego je ona navjestiteljica radosne vijesti. Ni naše interne probleme (afirmacija laika u javnom životu, njihov slobodni pristup u sve društvene strukture) ne treba nikada smetnuti s uma i one probleme koji muče cijeli svijet, a to su pitanja mira, razoružanja, bezperspektivnosti mladih, upotreba i uživanje droga i slično. Progovoriti o ovim problemima bez uzvišene propovjedničke patetike, u ovim je trenucima jedno od važnijih zadataka i svećenika i laika.«

Ljudevit *Rupčić* govorio je o *različitosti službi* i o *jedinstvu poslanja u Crkvi*. »Općenito se može reći« — počeo je razlagati — »da je u Crkvi nastala promjena na bolje. O tome uostalom svjedoči II. vatikanski sabor u svojim konstitucijama (osobito ona o Crkvi i o liturgiji) i u dekretima (osobito *Apostolicam actuositatem*). Laici su postali svjesniji svojeg poslanja. Međutim, tu svijest trajno prigušuje feudalistički mentalitet koji se duboko usidrio u svako mišljenje, u poglede i u strukture. Zato je promjena svijesti više iznuđena velikim posljedicama i pritiscima (posljedice sekularizacije, nestašica kvalitetnih svećenika, masovna vjerska ravnodušnost) nego boljim uvidom u Evanđelje i iskrenijom poslušnošću Duhu, koji se javlja i u laicima i preko njih želi progovoriti. Kuša se proći što je moguće jeftinije po stare odnose i strukture. Na potrebe se odgovara uglavnom — ako ne i isključivo — deklaracijama, a ne praksom. I sve ovo naše zborovanje i govorenje može se staviti pod nazivnik teorije. Ovaj zbor, na žalost, nije ovlašten da napravi jedan korak na-

prijed u praksi; to je stvar drugih. No ono sve što s naše strane može pomoći da se taj korak ipak napravi jest produbljiivanje ove svijesti laika i njihova apostolata baš ovdje, u ovoj našoj Crkvi. Ja se usuđujem reći da ova Evropa neće morati propasti samo od razornih Pershing-raketa nego zbog odsutnosti laika u Crkvi, u ovoj Evropi. Biskupi cijele Evrope digli su alarm i govore o potrebi druge evangelizacije Evrope. Da li je to u vezi s osobnošću laika u Crkvi? Da bi se ova svijest koja je začeta mogla pravilno razvijati i pretočiti u praksu, treba najprije stvoriti, roditi zdrave laike. Njih nema, barem nema onakvih kakve bi Crkva trebala i o kakvima govori Drugi vatikanski sabor. Postoji opasnost da mi klerici stvorimo klerikalizirane laike kao što su bili ovdje na našim prostorima oni prije rata. Laici su danas u Crkvi postali ravnodušni, apatični, nezainteresirani za svoja prava, a još više za svoje dužnosti u Crkvi. Iznimke se lako etiketiraju kao zanesenjaci, oni koji se miješaju u tuđe poslove i na taj ih se način isključuje iz djela evangelizacije. Postoji još uvijek nepovjerenje u laike, što donekle komplicira. Oспорava se Duh i djelovanje Duha u laicima. Negira im se mogućnost da i preko njih može doći nešto dobro. Na njih se obično gleda kao na slugu, na pomoćne čete, podvornike, a ne kao na one koji u sebi nose Duha. Kao jedina svijetla točka u našoj Crkvi za mene je prisustvovanje laika na Splitskoj sinodi. Oni su svojim dijalozima, prijedlozima i dobrom voljom da se stave na raspolaganje Crkvi opravdali svoj poziv i mjesto koje imaju u Crkvi. Pokazali su nam da nam imaju što dati. Vidjeli smo da od njih imamo što primiti...

Da bi se ta svijest laika stvarno razvila i odrazila posebno u praksi, potrebno je — rekosmo — roditi zdrave laike, voditi s njima dijalog. Ovo što smo mi ovdje govorili o laicima — to je jednostrano i postaje dapače opasno da od tih zaključaka ne bude ništa. Treba se osposobiti da razgovaramo s laicima, da vodimo s njima dijalog bez bojazni da ćemo išta izgubiti. Moramo vjerovati da u njima živi i djeluje Duh Sveti. Odbacujući njih, mi odbacujemo Duha Svetoga. U prvoj kršćanskoj Crkvi laici su imali veliku ulogu. Nije li velik procvat kršćanstva u prvim stoljećima upravo plod Duha Svetoga koji je djelovao u laicima?

Osim toga naša je Crkva ovdje deficitarna kvalitetnim svećenicima. Ovaj deficit svakako je u vezi s nedostatkom kvalitetnih laika, jer se u mističnom Tijelu Kristovu jedna karizma uvijek daje u vezi s drugom: jedna drugu podržava... Prema tome, slaba karizma laika apsolutno ima za posljedicu slab kvalitet svećenika.

U vezi s tim dijalogom mora se voditi računa o određenoj kulturi, o društvenom sustavu koji je otpisan, ali se 'ušančio' u naš mentalitet. Govorimo iz jednog dalekog vremena u ovo vrijeme, a mislimo da smo suvremeni. Treba raščistiti pojmove što je to laik uopće, što je to starješina (prezbiter), što je to subsidijarnost, participacija... Sve su te riječi opterećene određenim sadržajem i određenim pogledom na život i svijet. Takvim govorom nećemo ništa pomaknuti naprijed — to je samo razgovor gluhih! Treba mijenjati strukture u Crkvi. One počivaju na određenoj feudalističkoj baštini i u crkvenom pravu.«

Stipe Tomić, laik, govorio je o osobnoj apostolskoj svijesti i o bitnim značajkama duhovnosti laika. Rastumačio je riječ apostol, apostolstvo. Apostolstvo je u našoj svijesti uglavnom povezano s propovijedanjem drugim ljudima. To je vanjski, a ne nutarnji angažman vjernika. Proizlazi da apostoli nisu ništa drugo radili nego

samo propovijedali. To je točno, ali apostoli su činili i nešto više. Oni su prije svega išli u školu Isusa Krista.

Opći poziv na svetost — to je zajedničko i laicima i svećenicima. Duhovnost laika nije različita od svećeničke. Ne postoje dvije svetosti, jer ne postoje dva Krista. Postoji samo jedan Isus Krist, kojega trebamo nasljedovati svi mi vjernici, bez razlike da li smo samo laici ili smo i starješine (prezbiteri). Ne postoje ni dvije vrste ljudi, jedni u svijetu a drugi izvan njega, iako takvu terminologiju stalno susrećemo u saborskim dokumentima. Bog je Duh i mi smo u Bogu, u Duhu, a ne u nečem drugom.

Apostolat ili angažman samo je posljedica ovog što rekoh. Osnovna je zajednica u kojoj laik živi njegov brak. Onaj laik koji nije ostvario barem približan kontakt sa svojom suprugom, nema što tražiti u široj zajednici, u Crkvi, jer je poražen u osnovnoj. Njegov bi angažman bio samo bijeg od problema. Temelj laičke duhovnosti i angažmana vidim u onoj rečenici što se nalazi u Mt 25: 'Sve što ste učinili jednom od ovih najmanjih, meni ste učinili!' Drugim riječima: moja je žena meni Bog, i sve što ja njoj učinim, Bogu sam učinio. I ne samo to, nego što o bilo kome od vas pomislim ili mu učinim, o Bogu sam pomislio i njemu sam to učinio. I nema drugog Boga na zemlji! Zato i velim da je isti temelj duhovnosti i za svećenike i za laike — Isus Krist.

Često se zapitam: Čime ja to pokazujem ljudima s kojima živim da je vrijednost Isusova evanđelja silno velika za mene? Bojim se naglas reći odgovor. Uvijek se sjetim onog iz prvokršćanskih vremena kada su pogani za prve kršćane govorili: 'Pogledajte kako se ljube!' To, na žalost, današnji ljudi više ne mogu reći o nama! Previše ima žalosnih stvari u povijesti naše Crkve. Oci su naši jeli kiselo grožđe, a nama trnu zubi! U srednjem vijeku pokušavala je Crkva nekim totalnim političkim programima spasiti ljude. Bojim se da su i neke naše akcije koje se u novije vrijeme opet predlažu u duhu tih izgubljenih političkih programa! Sve su to ljudski oblici djelovanja i spašavanja svijeta. A znamo da čovjek ne može spasiti svijet, nego ga može spasiti samo Bog!

Program našeg angažmana zapisan je u Bibliji: on se bitno sastoji u molitvi. Neprestana molitva, klanjanje i zahvaljivanje Ocu, pretvaranje riječi u djela... potrebni su više nego ikad nama danas. Svjedoci smo naše privredne krize koja je upravo posljedica toga što riječi ne prelaze u djela.«

Tomislav Vuković ukazao je u svom intervjuu na jednu vrlo važnu činjenicu. »Ove refleksije o laicima, ova predavanja, ova naša razmišljanja na Teološko-pastoralnom tjednu bez sumnje su od velike vrijednosti za buđenje svijesti u laicima. Bitno je da laik spozna da je on dio Crkve. Laik mora shvatiti da je Crkva dio njega. To je onaj nutarnji prevrat o kojem je već bilo govora i koji čovjek mora učiniti. To je ona subjektivna osnovica na kojoj laici grade svoj apostolat, bez obzira da li je taj apostolat odnosno angažman organiziran ili nije. U našoj društvenoj stvarnosti, koja se razlikuje od one na Zapadu, angažman i ne može biti organiziran. Zato je bitan onaj nutarnji, subjektivni angažman koji ne mora biti nikako organizirani. Ne trebamo organizirati društva, udruženja. Treba iskoristiti samo one šanse koje Crkva već sada u ovom društvu ima. Crkva mora u cjelini promicati izdavačku djelatnost. Pozdravljam, dakako, pisanje ateista u našim crkvenim listovima, ali bih želio stvarno da i vjernici imaju istu šansu da mogu pisati o vjerskim

problemima u društvenim listovima. No u vezi s time ukazujem na jednu činjenicu koja baš ne ohrabruje: u »Glasu Koncila« je bila jedno vrijeme rubrika »Laici pišu«. Ona je presahnula zato što nije bilo laika koji bi bili spremni prihvatiti se tog pisanja u »Glasu Koncila«. A što da govorimo onda o drugim listovima? To je naša situacija! Zato je važno buditi svijest u laika: moramo biti svjesni da je Crkva dio mene kao što sam ja dio Crkve. Crkva je moja stvarnost. Ona pripada meni.«

U diskusiji koja je slijedila bilo je postavljeno mnogo pitanja na koja su sudionici Okruglog stola odgovarali. No zbog kratkoće vremena i zbog nejasne snimke nije moguće ovdje donijeti sve što se u diskusiji izreklo.

Adalbert REBIĆ